

A mindenre jó mindenre rossz: a zsidó

Két héttel a Hamász iszonyatos terrorakciója után cikket írtam a *Hvg.hu*-ra *Nincs most tiszta lelkiismeret* címmel. Természetesen október 7. hatása alatt. Harel Chorevnek, a Tel-avivi Egyetem palesztin ügyekben járatos professzorának a véleményéből indultam ki. Ő három dolgot állított. Egy: Izrael nem távozzhat Gázából, amíg meg nem semmisíti a Hamászt. Kettő: a kőkemény diktatúrát képviselő Hamászt Gáza lakosságának nagy többsége nem támogatja. Három: a Hamász elpusztítása Gázában hatalmas áldozatokkal jár majd, és jelentős részben azok a fegyvertelenek, civilek, gyerekek fogják elveszteni életüket, otthonukat, mindenüket, akik nem a Hamász hívei és cinkosai. Ha elvárjuk is, mint ahogy elvárjuk, az izraeli hadseregtől, hogy mindent tegyen meg a civilek, ártatlanok életének megóvása érdekében, akkor is tudjuk, hogy ez a minden nagyon kevés lesz, hiszen a Hamász elhelyezkedése, az élőpajzs alkalmazása ezt garantálja.

Összeszorult torokkal írtam le: olyan katonai akcióval kell egyetértennem, amelybe ártatlanok tömegei pusztulnak bele, és így kell fenn tartanom azt az egyedül lehetséges humanista álláspontot, hogy nem lehet különbséget tenni ártatlan életek értéke, elvesztésük súlya között származási vagy vallási alapon. Izrael Hamász elleni háborúját lehet észérvekkel helyeselni, de tiszta lelkiismerettel nem. Ezért írtam, hogy nincs most tiszta lelkiismeret.

Azóta történt egy és más. Kiderült, hogy a Hamász megsemmisítése elérhetetlen cél, amelyet irtózatossá pusztítás és minden pesszimizmusunkat felülmúló mértékű tömeghalál ellenére sem sikerülhetett megközelíteni. Az is kiderült, hogy az izraeli hadsereg nem tett meg mindent sem az ártatlan áldozatok számának, sem az élők szenvedéseinek, nélkülözésének enyhítése érdekében.

A visszacsapás legkésőbb a januári tűzszünet felborítása után már végképp aránytalanná vált, és a túsok kiszabadítását is késleltette.

Mindezek után még sokkal nehezebb volt a lelkiismereti teher, amelyet már a háború kezdetén is sokan azzal vetettek le magukról, hogy „Nincsenek »szerencsétlen palesztinok«, civilek, kizárólag Hamász-hívó terroristák vannak”. Már akkor is sok ilyen szöveget olvashattunk a Facebookon, és aztán egyre többet. Ha nincs ártatlan moszlim, akkor mindenki megérdemelte a halált és a szenvedést Gázában, és nyilván megérdemelné másutt is.

Az izraeli kormány politikáját támogatók körében egyre erősödött, bővült, hangosodott az a véleményközösség, amely az ellenségképét kiterjesztette az iszlám egészére, a világ lakosságának negyedére.

Ők ugyanazzal az érvelési technikával élnek, mint bármely más vallási közösség, a keresztények vagy a zsidók ellenségei: idézik azokat a gyilkossági kötelezettségekre vonatkozó passzusokat a Koránból, ame-

lyeket az antiszemiták/antijudaisták az Ószövetségből és a Talmudból, a kereszténység ellenségei pedig az Új Testamentumból. (Idéztem ilyeneket minden oldalról a cáfolatokkal együtt az *Élet és Irodalom* 2024. december 13-i számában.¹)

Ez együtt járt a keresztény antijudaizmus tagadásával vagy leértékelésével, ami persze a holokauszt értékelését is érinti, hiszen azt túlnyomórészt keresztény identitású, a keresztény antijudaizmus szellemében nevelt emberek hajtották végre.

Természetesen nem az a kérdés, hogy az egyes vallások hívei szemben állnak-e más vallások híveivel, és az írásaik ellenségesek-e azokkal szemben, hanem az, hogy a más vallások híveivel leszámoló gyilkos erőszak megkövetelése vagy üdvözlése jellemző-e általában és minden időben egy vallás közösségére.

Erre az a primitív válasz, hogy persze, hiszen a szent könyvekben meg van írva. De ha ez így lenne, akkor nemcsak a holokauszt, hanem az Újszövetség is elég volna ahhoz, hogy a kereszténységről, a világ lakosságának harmadáról ugyanúgy kelljen vélekedni a zsidóknak, mint az iszlámról. Hiszen az evangélista idézi Jézus szavait: „Sőt ennek felette amaz én ellenségeimet is, kik nem akarták, hogy én ő rajtok uralkodjam, hozzátok ide, és öljétek meg előttem.” (Lukács 19.27.) Máté is megírta, hogy az a fa, amely nem termi a megtérés jó gyümölcsét, „kivágattatik és tűzre vettetik” (Máté 3. 7-10.). A ki nem tért zsidóság te-

hát tűzre vettetik, ami maga a holokauszt: a szó jelentése szerint „teljesen eléggő áldozat”.

Azzal a logikával, amellyel az izlám egészére, a kereszténység egészére is ki kellene vetíteni a halálos zsidóellenességet, és ez így már a világ lakosságának bő többségét jelentené, azzal a nyugati világgal, azzal az Egyesült Államokkal együtt, amelyre Izraelnek létfeltételként támaszkodnia kell, s amelyhez a környezetével szemben képviselt nyugatos identitása köti. Ez a nyugatos identitás ugyan már gyengült, de mégis ez adja Izrael fölényérzetét a környezetével szemben.

Nagyon is indokolt tehát, hogy elővegyük David Nirenbergnek, a Princeton professzorának 2013-ban megjelent korszakalkotó művét (*Antijudaizmus – A nyugati hagyomány*, Kalligram, Budapest, 2016, 588 o. Ford.: Felcsuti Péter, a fordítást szakmailag ellenőrizte: Tatár György).

Az egymással harcoló népek nyilván ellenségekként tekintettek egymásra a Krisztus előtti évezredekben is. Így néztek legyőzötteik és legyőzőik a zsidókra, azok meg rájuk, de – legalábbis Nirenberg szerint – az első kidolgozott judaizmus-kon koncepció Egyiptomban állt össze a perzsa uralom idején két és fél ezer évvel ezelőtt. Az Arab-félsziget nomadizáló arab törzsei majd egy évezreddel később lépnek csak be a világtörténelembe.

Egyiptomban megszületett az Exodus egyiptomi változata, amelyben a mocskos, fertőző, mindenkire bajt hozó, a hódító ellenséget támogató zsidókat kiebrudalták. Így szabaddá meg az országot a szennytól, a betegségtől. Így szerezték vissza az

¹ <https://www.es.hu/cikk/2024-12-13/revesszandor/a-vallasszabadsag-lehetetlensegerol.html>

istenek kegyét. A zsidók elleni harc a későbbiekben is a zsarnokság elleni küzdelmet, a szabadságharcot jelentette az egyiptomiak számára.

A zsidók hagyományos egyiptomi jellemzését, mely „az idők során meglepő állandóságról tett tanúbizonyságot”, Nirenberg így foglalja össze: a zsidók szokásai homlokegyenest ellenkeznek más népek, kiváltképp az egyiptomiak és a görögök szokásaival. A zsidók mindenféle istenségek ellenségei. Ha hatalomra jutnak, uralkodásuk brutális és zsarnoki. Embergyűlölők; nem csak Egyiptomnak, de az egész emberiségnek az ellenségei.

Ez a kép élt tovább Nagy Sándor birodalmában, a hellenizmus korában, a római birodalomban. Ezzel találkozott Jézus követői is.

Pál kijelenti: „Nincs zsidó, sem görög; nincs szolga, sem szabad; nincs férfi, sem nő: mert ti mindnyájan egyek vagytok a Krisztus Jézusban.” (Galátziabeliekhez 3.28.) Ez nem azt jelentette, hogy immáron nincs különbség zsidó és nem zsidó között, hanem azt, hogy nincs létjogosultsága többé a zsidónak. Annak, aki az marad. Aki nem adja fel a hitét, az identitását. Csak a megtértekre, például Pálra magára, vagy Jézusra magára igaz, hogy a zsidósága immáron nem létezik.

A zsidók ettől kezdve a partikularitás jelképei lesznek, az univerzális értékek ellenségei. Elvesztik a kiválasztott nép státuszát. Az Ábrahám-nak tett ígéret örökösei nem a testi, hanem a szellemi örökösök lesznek. Sára és Izsák képviselik a szellemi örökséget, Hágár és Izmael a testi örökséget, ami immáron csupán szolgaságot, nyomorúságot, száműzetést jelenthet.

Akik megmaradnak zsidónak, az anyagba ragadt létezését képviselik. A betűnek szolgálói, és nem urai lesznek, holott „a betű öl, a lélek megelevenít”. Másképp nem is lehetett az Ószövetséget a kereszténységbe átmenteni, hiszen az tele van olyan törvényekkel, parancsolatokkal, állításokkal, amelyeket a keresztény világ „betű szerint” nem vehetett magára. A meg nem tért, az Ábrahám-nak tett ígéret megvalósulását Krisztusban fel nem ismerő zsidónak csak az e világi, régi Jeruzsálem maradt. Az Új Jeruzsálem, a szellemi Jeruzsálem az új, univerzális igényű hívó közösségé.

A zsidó ezentúl az anyagi tényezőök foglya, a betű, azaz a spekuláció foglya, akitől minden emelkedettség, szolidaritás, közösségérzet idegen. Úgy, ahogy Egyiptomban kialakult a képük: az egész emberiség ellenségei, akik rég értelmüket vesztett törvényekkel kötik meg az életüket, akik az erkölcsi parancsokat csak a saját közösségükre nézve tartják érvényesnek.

Annak a zsidónak a képe, aki ragaszkodik az életét beszűkítő törvényekhez, amelyek alól az emberiség haladottabb része már fölszabadította magát, hasonlít a hagyományőrző moszlimokról alkotott mai képéhez.

„Pál minden általa tévesnek tekintett viszonyt e világi testi dolgokhoz... a »zsidó« névvel illetett.” Így szakadt el a zsidó jelző a hús-vér zsidótól, illetve így emelkedett túl rajta, és így duzzadt fel a zsidó jelző, illetve a zsidóság tartalma mindenféleképp, ami a zsidóságon kívül történt.

Pál például azokat a nem zsidó megtérteket vádolta judaizálással, akik körülmetéltették magukat, a zsidó törvényeket tartották, holott

ennek a számukra nem volt létjogosultsága.

A zsidók nem csupán Jézus gyilkosai lesznek, hanem a prófétáik elárulói, gyilkosai, megtagadói is, amihez az Ótestamentum könyvei, a próféták szavai bőséges muníciót adnak. Az Ótestamentummal nem a zsidókat fogadja be a kereszténység, hanem azokat a prófétákat, akiknek az üzenetét a zsidók éppúgy nem fogták fel, mint Jézusét. Akiknek a zsidók éppúgy ellenségei voltak, mint a keresztényeknek és általában minden népnek.

A 1–5. században lezajlott keresztény belviták résztvevői jellemzően egymást vádolták judaizmussal, egymást zsidózták le. A viták jelentős részben arról szóltak, mennyire, milyen értelemben volt e világi, testi lény Jézus, illetve egyáltalán az volt-e, vagy egyáltalán Isten volt-e, és milyen értelemben. Ezek a kérdések, csakúgy, mint a Mózes törvényeihez való viszony, az Ótestamentum szövegeihez való viszony, arról szóltak, hogy a kereszténység miként és mennyire kapcsolódjon a zsidó örökséghez.

Markion, Jusztinosz, Origenész, Tertullianus, Jeromos, Ágoston és a korai kereszténység egymással vitázó hittudósai valamennyien ontották magukból a zsidóellenes szövegeket, és a judaizmus ellen fejtették ki nézeteiket, amikor egymás ellen érveltek. Így lettek ellenfeleik szemében maguk is judaisták.

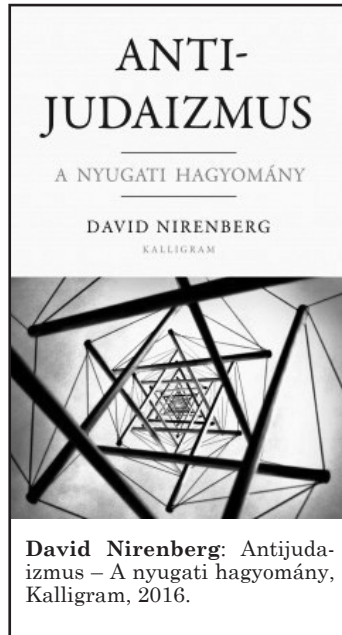
Közkeletű nézet volt, hogy a zsidók szenvedése a gonoszágukat bizonyítja. Az Ótestamentum maga is a zsidók bűneinek büntetését látja a rájuk zúduló balsorsban. Szent Jusztinosz mártír a félmillió emberéletet követelő Bar Kochba-lázadás

bukásában és a zsidók végleges száműzetésében is ezt az igazságtételt látja: „Jogosan és méltán ért mindez titeket. Mert megöltétek az igazat, őelőtte pedig a prófétákat, most meg azokat, akik őbenne remélnek.”

Ennek a gondolkodásmódnak az öröksége a zsidók szenvedései iránti, gyakorta tapasztalható közöny, melynek párja a moszlimok és mások szenvedései iránti, nem kevésbé gyakori közöny.

388-ban püspökük felbujtására szerzetesek

felgyűjtottak egy zsinagógát Mezopotámiában. A helyi kormányzó elrendelte a tettesek megbüntetését. Ambrus, Milánó püspöke hosszú levélben intette a császárt arra, hogy a törvény betűje helyett a hit szellemét kövesse: ne büntesse meg a szerzeteseket, akik azt tették, ami hitük szerint üdvös. A császár kötelessége az ő hitük védelme, és a világi törvény betartása zsidók védelmében önmagában is judaizálás. A császár maga is zsidónak minősülhet, ha így tesz. Ambrus érvelése szerint a keresztény szuverenitásnak, egy keresztény állam szuverenitásának feltétele a zsidó kizárása a jogrendből. Zsidó pedig mindenki,

aki a próféciát félreérti. Maguk az ótestamentumi próféták sohasem voltak zsidók, hanem éppen a zsidók áldozatai.

A Korán szerint a keresztények és a zsidók egyaránt meghamisítják a próféták üzeneteit. Ahogy a keresztény egyházatyák körében elterjedt nézet volt, hogy a próféták nem zsidók, hanem keresztények voltak, a Korán ezeket a prófétákat Mohamed elődeinek, moszlimnak állítja be. Így beszél Mózesről is, Ábrahámról is: „Ábrahám nem volt sem zsidó, sem keresztény – a tiszta egyistenhit követője volt, aki alávetette magát Istennek, és nem tartozott a bálványimádók közé.” (K. 3:67)

Akárcsak a keresztény, a moszlim teoretikusok esetében is több változata volt annak, hogy mit kell tenni a zsidókkal, Jézus és Mohamed ellenségeivel. A hagyomány szerint Mohamed azt az utasítást adta, hogy „öljétek meg minden zsidót, aki a kezetek ügyébe kerül”. Vagyis ugyanazt a nézetet képviselte, mint Jézus Lukács evangéliumának fent idézett helyén.

Ezzel szemben állt az az álláspont, hogy „űzd el, de ne öld meg: a zsidó mint ellenség a Koránban azt szolgálja, hogy a hívő vegye fel a harcot és győzze le a zsidót, de ne feltétlenül végezzen vele. A zsidók megaláztatása, alávetettségben való tartása az iszlám hatalmának és igazságának bizonyítéka. »Harcoljatok a könyv emberei közül mindazok ellen, akik nem hisznek Istenben és az Utolsó Napban mindaddig, amíg alávetették nem fizetnek védelmi adót...« (K 9:29) Ez a bekezdés teremti meg az alapot arra, hogy a zsidók és keresztények megmaradhatnak a mu-

zulmán társadalomban, státuszuk védett, de alávetett, amit dhimmanak neveznek.»

Ez pontosan megfelel annak az Ágoston által kifejtett nézetnek, hogy a zsidók maradjanak meg mentőként, figyelmeztetőként a maguk nyomorúságában.

A kereszténység uralmának századaiban gyakran hivatkoztak ebben a tekintetben Ágostonra. Úgy is, hogy a zsidókkal keményen kell bánni, de úgy is, hogy a zsidók kiirtásától tartózkodni kell. Petrus Venerabilis, Cluny apátja a 12. században VII. Lajos szemére hányta, hogy túl nagy szabadságot enged a zsidóknak, és Ágostonra hivatkozva így foglalta össze a mondandóját: „Isten nem akarja, hogy mindenestül elpusztuljanak, mert a testvérgyilkos Káinhoz hasonlóan még több szenvedést tartogat a számukra a halálnál is rosszabb életük folyamán.»

Nirenberg erre nem tér ki, mert könyvének nem tárgya, de tudjuk, hogy a zsidóság számára a kialakuló arab birodalom kalifátusai sokkal jobb lehetőségeket kínáltak, mint a keresztény Európa. A hatalmas muszlim birodalom egységes jogrendje és intézményrendszere, a gyors urbanizáció, a technikai, kulturális fejlődés rendkívüli lehetőségeket biztosított a zsidók számára: „Az újonnan létrejött városokban drámaian megnőtt a kereslet a szak-képzettséget igénylő foglalkozások iránt, a zsidók pedig Mezopotámia- és Perzsia-szerte özönlöttek a városokba. Ez a folyamat olyannyira erőteljes volt, hogy a 9. század végére a közel-keleti zsidó populáció csaknem teljes egészében városi lett. A kis- és nagyvárosokba áramló zsidók városi foglalkozások – kézművesség, boltos-

ság, kereskedelem, adószedés, tanítás, orvoslás – százai közül választhattak... számos, szakképzettséget igénylő foglalkozás válik elérhetővé, az írni-olvasni tudó zsidók bármely más etnikai vagy vallási csoportot megelőzően képesek élni ezekkel a lehetőségekkel.”²

Az iszlám antijudaizmus a keresztény antijudaizmus jellegzetességét őrzi, annak az utóda. Ugyanaz a törekvés alakította ki mindkettőt: megőrizni a judaizmus prófétai hagyományát a judaizmus tagadásával. Hiszen Jézus küldetését csakis a próféták szavai igazolják.

Nincs itt mód arra, hogy Nirenberggel végighaladjunk az antijudaizmus évszázadain. Átugorjunk az egymást judaizmussal vádoló keresztény irányzatok, a reformáció és az ellenreformáció küzdelmeit, és előreugrunk arra a korra, amikor a kereszténység világi és szellemi uralma megrendült: a felvilágosodás évszázadára.

„A felvilágosodás filozófusai a leg-radikálisabbaktól (például a »spinozisták«, deisták, ateisták) a leginkább mérsékeltekig azt vallották, hogy az Ószövetség a sötétség igazi forrása”. A felvilágosodás ellenfelei pedig a zsidókban, a judaizmusban „a hiperracionalitás, az önzés, az ateizmus és a konok materializmus forrását és legeretentőbb példáit” látták. Valamennyien az ókeresztény antijudaizmus elemeihez kötődtek.

Az előbbieket azt a „judaista” kereszténységet támadták, amely az Istenhez való viszonyulás szabadságát

legerősebben a judaizmusból örökölt elemekkel tagadta. Ők az egyház kényszerítő hatalmát is zsidó eredetűnek tartották, hiszen a zsidók is a Törvény kényszerítő hatalma alatt éltek, és ezzel adtak példát az államvallássá váló kereszténységnek.

Az utóbbiak pedig az istentagadásnak, a spiritualitás tagadásának a népét látták a zsidóságban.

A felvilágosodás filozófusainak társadalomkritikájában is kitüntetett szerepet kapott az anyagi világhoz kötött, a szellem világától idegen zsidó, amely lényegénél fogva „anyagias”, nyerészkedő, mohó. Ezt legelősebben a felvilágosodás leganyagiasabb filozófusa, Voltaire fejtette ki.

A francia gazdasági életnek a zsidóságot hangsúlyozták, miközben Franciaországban, pláne Párizsban, egészen csekély számban éltek zsidók. Ők akkor sem – mint ahogy sohasem – kellettek az antiszemizmushoz.

Voltaire, a vallási türelem szószólója azzal tagadja ki a zsidókat ebből a türelemből, hogy ugyanúgy az összes nép és vallás megsemmisítésére kész világyűlölőnek tekinti őket, mint az antijudaizmus egyiptomi „alapítói” : „Isten egyszer-kétszer azt parancsolta a zsidóknak, hogy öljék meg a bálványimádókat, ne kegyelmezzenek másnak, csak a serdülő leányoknak: márpedig a zsidók bálványimádóknak tekintenek bennünket, s noha ma már eltűrjük őket, megeshet, hogy ha fölébünk kerekednének, csak leányainkat fogják életben hagyni.”

Nirenberg összefoglalása szerint: „...a filozófia úgy szabadította ki magát a teológia gyámkodása alól, hogy mindent megtanult nevelőjétől, amit a zsidókról tudni lehetett.

² Maristella Botticini – Zvi Eckstein: *Kiválasztott kevesek*, Napvilág Kiadó, Budapest, 2021, 175–176. o. Fordította: Felcsuti Péter.

Sőt, a tanítvány túl is szárnyalta a tanárt, hiszen újra felfedezte az ókori egyiptomi, görög és római forrásokat, és kibányászott ezekből minden példát, amely alátámasztotta a zsidók irracionalitását és embertelenségét.”

Igy vált a vallási antijudaizmus világvivá, mire elérkezett a szekularizáció kora.

A szekularizált világot úgy lehetett értelmezni, hogy az anyagi világ átvette az uralmat a vallás, a szellemi értékek által meghatározott világ fölött. Az anyag, az anyagiasság világa pedig, ugye, speciálisan a zsidóság világa. A kapitalizmus világa: zsidó világ.

Marx ebben az értelemben, ebben a keresztény antijudaizmustól örökölt felfogásban ír a zsidóságról. „A zsidó zsidó módon emancipálta magát, nemcsak azért, hogy a pénz az ő révén és őnélküle is világhatalommá, a gyakorlati zsidó szellem pedig a keresztény népek szellemévé vált. A zsidók annyiban emancipáltak magukat, amennyiben a keresztények zsidók lettek.”

Marx pontosan úgy látja a judaizmust, a zsidó vallást, ahogy a keresztény antijudaizmus, és ebből vezeti le a zsidó jellegadó szerepét az anyagiasság, a pénzközpontúság világában, a kapitalizmusban: „Mi volt önmagában véve a zsidó vallás alapja? A gyakorlati szükséglet, az önzés”. „A váltó a zsidó valódi istene”. „A pénz a zsidó féltőn szerető istene, aki előtt nem lehet más isten.” A modern antiszemitizmus ősi, antijudaista eredetének tekintetében két dolgot kell megmagyarázni. Az egyik, hogy miként terjedt ki a zsidóságot elhagyó, keresztény vagy felekezeten kívüli zsidóra. A másik,

hogy miként fogta össze a két ellentétes, egymással harcban álló rendszert: miként lett a kapitalizmus/liberalizmus és a kommunizmus/szocializmus egyaránt zsidó eredetű és zsidó lényegű.

Ezek nem túl nehéz kérdések.

Miután a kereszténység beharcaiában a hit judaista eltorzításával vádolták egymást a különböző irányzatok, a másképp keresztények, a másképp moszlimok is zsidó lényegűek lettek, s kézenfekvő volt ebben kiemelkedő szerepet tulajdonítani a kereszténységbe beszivárgó zsidóknak.

Luther például az ördög zsinagógájának nevezi az elvilágiasodott, elanyagiasodott római egyházat, lezsidózza a pápát, Lucas Cranachtól olyan képet rendel, amelyben III. Pál pápa kampós orral, szakállasan egy sertésen lovagol, kezében szardarabokkal. A protestánsokat pedig Lutherrel az élükön magától értetődően lezsidózták, hiszen különös jelentőséget tulajdonítottak az Ószövetségnek, ráadásul annak szó szerinti érvényességét hirdették, amit már a korai egyházatyák is elutasítottak.

„A »legkatolikusabb« spanyol királyságnak sikerült az összes zsidót áttérítenie vagy elűznie. Ám az eredmény az lett, hogy az egész országot elborította a »judaizmus«.” A külföld szemében. Erasmus leszögezte, hogy Spanyolország nem kellemes hely, mert tele van zsidókkal. Holott akkor ott izraelita zsidó már nem volt.

A zsidó a keresztények és a moszlimok szemében eleve istentelennek, istentagadónak, tehát ateistának számított akkor, amikor semmilyen, az anyagi világon kívüli lényben nem hívó, igazi ateista még nem is létezett. Természetes, hogy a 18. századtól egyre jelentősebb tényező-

vé való valódi ateizmust is zsidó terméknek tekintették.

A kapitalizmust az anyagi szempontok uralmának lehetett tartani, a kommunizmust, amely elvileg is kizárta Istent a világból, még inkább. Így mindkettőt logikusan a zsidó materializmus termékének lehetett minősíteni.

A francia forradalom hívei és ellenfelei is lezsidózták egymást. A forradalmárok szövegeiben a forradalom új világa úgy viszonyult régihez, mint a régi Jeruzsálem az Új Jeruzsálemhez, a zsidóság a kereszténységhez. A forradalom ágenseit pedig Edmund Burke és mások zsidó alkuszokként, farizeusokként bírálták, akik minden más hitnek és azok híveinek elpusztításával törnek uralomra. Ahogy azt már az egyiptomiak is elmondták a zsidókról.

Éppen így zsidózta le egymást a kapitalista és a szocialista/kommunista rendszer híveinek nem kis része, a „harmadik utasok” pedig mindkettőt, a náccikkal az élükön.

Nirenberg könyvét letéve az olvasó magára marad néhány kérdéssel.

Az egyik az, hogy miként lehet viszonyulni zsidóként ahhoz a történelmhez, amelyben a zsidógyűlöletnek ilyen széles folyamát követhetjük nyomon. Benne azoknak a gondolkodóknak, alkotóknak, művészeknek, történelmi személyiségeknek a tömegével, akiknek a művei, történelmi alkotásai olyan fontosak a számunkra. Ők természetesen sokkal többen vannak, mint akikről itt szót ejthetünk. Hegel, Kant, Schopenhauer, Fichte, Wagner, Spinoza stb. stb.

Erre csak azt lehet válaszolni, hogy ehhez a demokrácia és az individualizmus előtti korok sajátos-

ságai iránti megértéssel lehet közelíteni. Semmilyen más tekintetben sem alkalmazhatjuk a jelen életünkbe vágó normáit arra a múltra. Ez a múlt nem vezethet el minket egy olyan világgyűlölethez, amelynek az a forrása, hogy a világtörténelem a mi üldözésünk története, hogy az egész világ az ellenségünk volt és maradt, így állunk vele szemben egymagunk...

E múlt átsugárzása a jelenre jelentős, de nem végzetszerű.

Az antijudaizmus – az antiszemitizmus eredendő forrása – az egyházak és a hívők körében kiszorult a mainstreamből a fundamentalista szélekre. Bár kétségtelen, hogy ez a szél az iszlám esetében éppen elég széles ahhoz, hogy a terrorizmust táplálja. Aminek oka nyilván az, hogy az iszlám világ jelentős része még a demokrácia és a szekularizáció előtti korban él. Ez aligha magára az iszlámra jellemző, amely a kereszténységével egyivású antijudaista örökséget hordoz. E mögött egyrészt a világ egyenlőtlen fejlődése áll, másrészt az Izrael megalapításával kialakult közel-keleti konfliktushelyzet.

Az antijudaizmus marginalizálódása a szekularizáció következménye. A szekularizáció nem csupán azt jelenti, hogy az egyház nem rendelkezik állami hatalommal, és nem is csak azt, hogy csökken a hívők száma, hanem azt is, hogy jelentősen lecsökken a hit súlya és szerepe a hívők életében is.

A hívők mindennapjait, cselekvéseit, normáit, törekvéseit nem hatja át úgy a hit, mint a szekularizáció előtti világban. A hitbéli kérdések immár nem élet-halál kérdések. A kötelékek meglazultak. Ma már senki nem ret-

teg attól, hogy a pokolra jut, ha nem két szín alatt áldoz, ha nem jól foglal állást Jézus emberi-isteni természet, Mária szeplőtelen fogantatása, a szentek tisztelete ügyében. Az egyház által megkötött házasságon kívüli nemi élet általános gyakorlat a hívők körében is, és ezt a gyakorlatot nem árnyékolja be a pokoltól való félelem a paráználkodásra vonatkozó parancsolat megsértése miatt.

Az egyházak békés együttélése azt jelenti, hogy a szekularizáció előtti körök halálosan komoly, sok millió ember legyilkolására okot adó kérdései érdektelenné váltak.

Arra a kérdésre, hogy létezik-e pokol, a hívők többsége nemmel felelt már ötven-hatvan évvel ezelőtt is. 1967-ben a protestáns hívők 78, a katolikusok 47 százaléka, 1980-ban

az előbbieket 83, az utóbbiak 59 százaléka felelt így.³

Az istenhívők nagy többsége imáron nem istenfélő. A hit elsőkélyesedését követi hívei megtartása végett az egyház, így engedi el az antijudaizmust. A magamfajta agnosztikus nem nyilatkozik arról, hogy ez Isten szempontjából miként értékelendő, de világi szempontok szerint mindenesetre üdvös fejlemény.

Minél kevésbé félik a keresztények az Istent, annál kevésbé félhetik a zsidók a keresztényeket.

A demokrácia és a szekularizáció jövőjétől és persze Palesztina drámájának alakulásától is függ, hogy ennek a félelemnek a mértéke miként alakul a zsidók és a moszlimok között.

³ George Minois: *A pokol története*, Atlantis, Budapest, 2012, 571. o.

páratlan oldal

www.es.hu

IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

**Kattintson
a www.es.hu-ra!
SMS-sel is
előfizethet!**

PUBLICISZTIKA,
FEUILLETON,
PRÓZA, INTERJÚ,
VERS, VISSZHANG,
KÖNYVKRITIKA,
MŰBÍRÁLAT,
GALÉRIA